

Részletes beszámoló

a T38289 sz. “Az Európai Unió és közvetlen környezete a kibővítésen túl” c.

OTKA-projekt zárójelentéséhez

Összefoglaló

A kutatás során azt kívántuk megvizsgálni, hogyan alakulnak az Európai Unió (EU) és közvetlen szomszédságának kapcsolatai. A kutatás elindításakor az alábbi három témakör elemzését tűztük ki célul:

1. Az EU stratégiai lehetőségei jövőbeni külpolitikai és külgazdasági kapcsolatrendszerének alakítására. Mind a gazdasági, mind a politikai terület elemzésénél figyelembe kell venni az integráció elmélyítésének, valamint az EU keleti kibővítésének várható hatásait. A kapcsolatrendszerek vizsgálatánál a világméretben is meghatározó kapcsolatok tárgyalása mellett fokozott súlyt helyezünk az EU és szomszédsága kapcsolatainak tárgyalására.
2. A közép- és kelet-európai térséggel fenntartott gazdasági és politikai kapcsolatok, hagyományok, jelen- és jövőbeli prioritások tárgyalásánál különös tekintettel kívánunk lenni az EU keleti kibővítésének perspektívájára. E szempontból is igen fontosak Közép- és Kelet-Európa azon országai, amelyek belátható időn belül várhatóan nem lesznek az EU tagjai. Ezen országok egy része biztonságpolitikai szempontból is komoly kihívást jelent az EU számára.
3. A mediterrán térség (a Földközi-tenger déli és keleti partvidékének országai) mind gazdasági, mind politikai, mind biztonsági szempontból fontos az EU számára, s jelentősége a jövőben várhatóan növekedni fog. Az EU által itt követendő stratégia meg kell, hogy feleljen a térség sokszínűségének, illeszkednie kell az EU általános gazdasági és politikai prioritásainak sorába, s figyelembe kell, hogy vegye az EU és a térség kapcsolatainak (nem mindig pozitív) hagyományait is.

A kutatás során a témák súlyozása az eredetileg tervezettől eltérően alakult. Ennek háttérében az állt, hogy a kutatás időtartama (2002–2006) alatt nem került sor az EU külkapcsolati rendszerének átfogó megújítására (noha kétségtelen, hogy az új szomszédságpolitika körvonalazódásával új elemek is bekerültek a korábbi rendszerbe. Épp ezért az 1. pontban felsorolt kérdésekkel a kutatás során kevesebbet foglalkoztunk (a kutatáshoz kapcsolódó közlemények listájából mindazonáltal látható, hogy fontos, a külkapcsolatokat, illetve az integráció bővítési perspektíváit is érintő kérdésekben (mint pl. az EU-költségvetés reformja, illetve a strukturális politika jövője) is születtek publikációk).

Kiemelten foglalkoztunk a 2. pontban megjelölt kérdéskörrel, azaz az EU és Közép- és Kelet-Európa kapcsolataival, mivel ez utóbbi térség országai a vizsgált időszakban a korábbinál jóval közelebb kerültek az integrációhoz (taggá váltak, csatlakozási tárgyalásokat kezdtek, tagjelöltté váltak, társulási egyezményeket kötöttek, illetve ezek tárgyalásába kezdtek). Emellett – a 3. pont témaköréből kiemelve – külön figyelmet fordítottunk a mediterrán térség országai közül Törökország EU-perspektívájának alakulására.

Kutatási tapasztalataink alapján megállapítható, hogy miközben az EU jelentős előrehaladást könyvelhet el számos, a szomszédsághoz tartozó országgal fenntartott kapcsolatában, jelenlegi állapotában a szomszédság politika megújítása ellenére sem képes minden felmerülő kérdés megnyugtató megválaszolására. Ez különösen Törökország EU-perspektívája szempontjából lehet hosszú távon is releváns kérdés, de az EU-n belüli konszenzus hiánya a szükséges változtatásokkal kapcsolatban már a balkáni országok integrációja kapcsán is komoly akadályt jelenthet.

A kutatás menete

Az előzetes tervekkel összhangban 2002–2003 folyamán lezajlott az adatgyűjtés, illetve a tanulmányok első változatainak megvitatása. 2004-től került sor a tervezett tanulmányutakra, illetve részben ezekkel összekapcsolva a már megszületett (rész)eredmények nemzetközi konferenciákon való bemutatására, s ettől az évtől kezdve jelennek meg a kutatáshoz kapcsolódó publikációk (l. később részletesebben; a közlemények jegyzékét l. az OTKA Interneten található rendszerében).

A 2004-es év számos érdekes fejleményt hozott a kutatás mindhárom területén. Az integráció belső fejlődéséhez kapcsolódóan kiemelkedő esemény volt az Alkotmányos Szerződés aláírása, illetve tíz új tagország csatlakozása az integrációhoz. Ez utóbbi esemény számos konkrét hatással volt a kutatás második nagy témájához kapcsolódó eseményekre (az EU és a közép- és kelet-európai térség kapcsolatainak fejlődése; ide tartozik még a Horvátországgal folytatandó csatlakozási tárgyalások megnyitására született (feltételekhez kötött) döntés is). Végül, de nem utolsósorban, a bővítés az EU és a mediterrán térség kapcsolatainak alakulására is kihatással volt (Ciprus és Málta taggá válása kapcsán); hosszú távon azonban ennél is fontosabb esemény lehet e szempontból, hogy az év végén megszületett a döntés a Törökországgal folytatandó csatlakozási tárgyalások 2005 őszén történő megkezdéséről.

A korábban elkészült anyagok aktualizálása mellett nagy súlyt helyeztünk a kutatási eredmények kutatói és szélesebb körben történő megvitatására: az MTA VKI-ban megrendezett műhelyvita (2004. szeptember) mellett a kutatócsoport tagjai több, a témához kapcsolódó rendezvényen, köztük nemzetközi konferenciákon fejtették ki álláspontjukat. Ez utóbbiak közül is kiemelkedik két, Szófiában tartott rendezvény: a 2004 májusában az MTA VKI és a Bolgár Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézete által közösen rendezett „Negotiating EU Membership: the Experience of Bulgaria and Hungary” c. tudományos konferencia, illetve a 2004 októberében lezajlott, az MTA VKI, a szófiai Gazdaságpolitikai Intézet, valamint a Hanns-Seidel-Stiftung által rendezett, „The Process of Eastern Enlargement of the European Union” c. nemzetközi szeminárium. A fenti rendezvényeken a kutatócsoportot Novák Tamás és Szemplér Tamás képviselte.

A 2005-ös évben – annak ellenére, hogy kérelmeztük (és megkaptuk) a kutatás időtartamának egy évvel történő meghosszabbítását – a kutatómunka folytatását újabb publikációk jelezték, a délkelet-európai térség helyzetével és kilátásaival, illetve az európai integráció strukturális politikájának reformlehetőségeivel kapcsolatban. A kutatócsoport nemzetközi rendezvényeken való részvétele továbbra is aktív maradt; itt ki kell emelni azt a rendezvénysorozatot, amelyet a Friedrich-Ebert-Stiftung budapesti képviselete szervezett a délkelet-európai régió több országában, s amelyen a kutatócsoportot Novák Tamás (Belgrád) és Szemplér Tamás (Szarajevó) képviselte.

A 2006-os év középpontjában már egyértelműen a kutatást lezáró kötet előkészítése állt. 2006 januárjában – amint azt már a 2005-ös évről szóló részjelentésben előre jeleztük – került sor

az MTA VKI-ban egy, a délkelet-európai térséggel foglalkozó, négy részből álló kiadvány szakmai és sajtóbemutatójára. A kiadványban szereplő tanulmányok elkészítésében a kutatócsoportból Novák Tamás és Szemlér Tamás vett részt; az anyagok 2006 tavaszán az MTA VKI Working Paper sorozatában angol nyelven is megjelentek. Folytatódott részvételünk a 2005-ös év kapcsán már említett balkáni rendezvénysorozat munkájában (Szemlér Tamás, Szarajevó). Fontos állomás volt a konferenciák sorában a CICERO Foundation 2006. októberi rendezvénye (International Seminar for Experts „The Coming Enlargement of the EU with Romania, Bulgaria and Croatia – Economic, Political and Security Consequences”, Párizs), ahol a kutatócsoportból Szemlér Tamás tartott előadást, „Preparing for Integration: The Relations of the EU with the Balkan Countries” címmel.

A terveknek megfelelően 2006 decemberére véglegesítettük a kutatást lezáró kötet 12 tanulmányát, valamint az EU és a balkáni országok (+Törökország) kapcsolatrendszerét táblázatokban bemutató függelékét. A kötet 2007 elején jelent meg, sajtóbemutatója 2007 márciusában várható, az Európai Bizottság Magyarországi Képviselétével egyeztetett időben és formában.

Publikációk

Amint az az OTKA Interneten elérhető rendszerébe feltöltött közleményekből is jól látható, a kutatócsoport tagjai 2004-től kezdve publikálták a kutatáshoz kapcsolódó eredményeiket. A megjelölt 18 közlemény (amelyek közül az egyik két formában is megjelent) közül 11(+1) magyar, 7 pedig angol nyelvű, ami lehetővé teszi, hogy eredményeinket mind a magyar, mind pedig a nemzetközi érdeklődő közönség számára hozzáférhetővé tegyük.

A publikációk között döntő részben folyóiratcikkek és könyvfejezetek találhatók; ez utóbbiak egy része abban a tanulmánykötetben kapott helyet, amely a kutatás lezárásaként az MTA VKI gondozásában jelent meg 2007 elején (Novák Tamás–Szemlér Tamás (szerk.): Európa peremén: új tagok és szomszédok, MTA VKI Kelet-Európa Tanulmányok I. szám, Budapest, 2007).

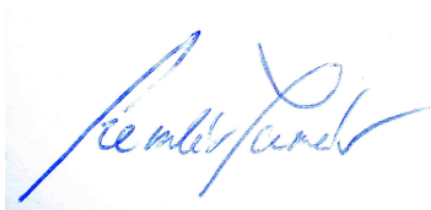
Személyi feltételek

A projekt megvalósításában az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének a pályázatban megadott kutatói – Novák Tamás, Szemplér Tamás és Szigetvári Tamás – vettek részt, a projektet Szemplér Tamás vezette.

Technikai és pénzügyi kérdések

2005 őszén jeleztük az OTKA felé, hogy szeretnénk a kutatás időtartamát az eredetileg tervezetthez képest egy évvel meghosszabbítani; e kérésünket (amelynek legfőbb indoka az volt, hogy a kutatás több értékes eredményt tud felmutatni akkor, ha megvárja néhány, a kutatás témájával kapcsolatos folyamat további fejlődését) az OTKA Társadalomtudományi Kollégium Elnöke elfogadta (az erről szóló hivatalos értesítés 2005. december 1-jei keltezésű).

Tekintettel a projekt időtartama alatt bekövetkezett változásokra (ezek közül is elsősorban kettőre: 1. a projekt támogatási keretösszegének kényszerű szűkítésére; 2. a nyomdai költségek jelentős emelkedésére), az eredetileg tervezett költségterv jelentősebb módosítására volt szükség, amihez az OTKA Társadalomtudományi Kollégium Elnöke hozzájárult (az erről szóló hivatalos értesítés 2006. október 10-i keltezésű). A módosítás a (projektünk kezdetekor még engedélyezett) egyéni kutatói megbízásokat csoportosította át az „Egyéb költség” kategóriába, annak érdekében, hogy a projektet lezáró tanulmánykötet megjelenítése ne kerüljön veszélybe. Az így módosított és jóváhagyott költségtervhez képest jelentős eltérés nem történt.

Szemplér Tamás

Budapest, 2007. február 27.